

YOSHLARNI MA'NAVIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDA KOMILJON OTANIYOZOV UY-MUZEYI FAOLIYATI

Yarashova Munisa

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti San'atshunoslik va muzeyshunoslik fakulteti 3-kurs muzey menejmenti va madaniy turizm yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada qadimgi madaniyat va tarix beshigi hisoblangan Xorazmda tashkil etilgan uy-muzeylar faoliyati haqida gap boradi. Ushbu uy-muzeylar Xorazmning ko'zga ko'ringan shaxslariga bag'ishlab, ularning xotirasini umirboqiyilashtirish maqsadida, ularga bo'lgan cheksiz hurmat va e'tiborning bir misoli sifatiga tashkil etilganligi haqida so'z boradi. Bundan tashqari siz Xorazmning qadimiy shaharlari hisoblangan Urganch va Xiva shaharlari haqida ham qimmatli malumotlarga ega bo'lasiz.*

Kalit so'zlar: *muzeylar, uy-muzeylar, muzey fondi, san'at, ekspazitsiya, milliy madaniy meros, milliy qadriyat, kolleksiya*

Аннотация: *В этой статье рассказывается о деятельности домов-музеев, основанных в Хорезме, который считается колыбелью древней культуры и истории. Говорят о том, что эти дома-музеи были созданы с целью увековечить память выдающихся личностей Хорезма в качестве примера безграничного уважения и внимания к ним. Кроме того, вы также получите ценную информацию о городах Ургенч и Хива, которые считаются древними городами Хорезма.*

Ключевые слова: *музеи, дом-музей, музейный фонд, искусство, экспозиция, национальное культурное наследие, национальная ценность, коллекция*

Annotation: *this article will talk about the activities of house-museums organized in Khorezm, which is considered the cradle of ancient culture and history. These house-museums are dedicated to the outstanding personalities of Khwarezm and are organized in the quality of one example of the infinite respect and attention they receive, in order to make their memory more vivid. In addition, you will also have valuable information about the cities of Urgench and Khiva, which are considered the ancient cities of Khorezm.*

Key words: *museums, house-museums, Museum Foundation, Art, exposition, national cultural heritage, national value, collection.*

Muzeyshunoslik sohasida muzeylarning yana bir shunday turi borki, bular uy-muzeylardir. Uy-muzeylar asosan jamiyatda alohida o'ringa ega bo'lgan shaxslar, ya'ni ilmfan sohasida, texnika sohasida, yoki musiqa va san'atda, adabiyot yo'nalishida salmoqli iz qoldirgan shaxslar xotirasiga bag'ishlab tashkil etiladi. O'zbekistonda muzeylarga e'tibor, mustaqillik yillarida davlat siyosati darajasiga ko'tarildi, ya'ni, muzeylarni tubdan yaxshilash va takomillashtirish borasida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari ishlab

chiqildi⁵⁹. Muzeylar tarixiy, moddiy va ma'naviy madaniyat yodgorliklarini asrovchi, saqlovchi, o'rganuvchi va xalqqa namoyish etuvchi ilmiy va ma'rifiy muassasalardir⁶⁰. Muzeyga tashrif buyurgan tomoshabin u yerdan bir olam taassurot bilan chiqishi kerak. Yana bir jihati bunday muzeylar aynan o'sha shaxsning yashab ijod qilgan uyida tashkil etilishidir. Bu ham muzeyga bo'lgan qiziqishni orttiradi. Har bir uy - muzeyi o'zining boshqaruv tizimi, kolleksiyasi va tartib - qoidalariga ega. Masalan adabiy uy - muzeylarida ko'proq adabiyot sohasida ijod qilgan shaxslar hayoti aks ettirilsa, undagi eksponatlar ham joylashuvi, namoyishga qo'yilishiga ko'ra adabiy muhitni o'zida mujassam etadi. Bu esa adabiyot ihlosmandlari uchun juda ma'qul keladi. Ammo musiqa san'at yo'nalishidagi uy - muzeylarida esa biroz boshqacha muhitni sezish mumkin. Unda ijodkor faoliyati foto va arxiv materiallari bilan bir qatorda u yaratgan asar namunalari bilan ham namoyish etiladi. Bunda ijodkor faoliyati kengroq tanishtiriladi. Musiqiy asarlar, kompozitsion ko'rinishlar esa har bir tomoshabinda alohida qiziqish uyg'otadi. Shuning uchun bu kabi muzeylar ekspozitsiyasiga alohida e'tibor qaratiladi.⁶¹

Uy-muzeylarining jamiyatda tutgan o'rni beqiyosdir. Sababi aynan uy-muzeylari yosh avlodning ma'lum bir shaxs haqida oladigan taassurotida muhim rol o'ynaydi. Shunday uy-muzeylaridan biri O'zbekiston, Turkmaniston va Qoraqalpog'iston xalq artisti Komiljon Otaniyozov uy-muzeyidir. 2017-yil Prezidentimiz farmonlari bilan Komiljon Otaniyozov tavalludining yuz yilligiga bag'ishlab san'atkorning uy-muzeyi, tug'ilgan qishlog'ida joylashgan musiqa maktabi, Xorazm viloyati davlat xalq filormoniyasi, Urganch shahridagi musiqa maktabi va asosiy ko'chalardan biriga Komiljon Otaniyozov nomi berildi. Hofiz nomida yangidan musiqa uyi va haykali tashkil etildi. Komiljon Otaniyozov uy-muzeyi Urganch shahrida joylashgan bo'lib bugungi kunda faol ish yuritmoqda. Muzey doimiy ekskursiyalar olib boradi, tadbirlar o'tkazadi. Muzey binosi Urganch shahri Komiljon Otaniyozov nomidagi katta shoh ko'chadagi Avesto mahallasida joylashgan. Muzey asosiy beshta xonadan iborat bo'lib, tashqi tarafda Komiljon Otaniyozov byusti o'rnatilgan. Kiraverishga qo'yilgan yo'g'och o'ymakorligi naqshlari bilan bezatilgan eshikni 2012-yili hofizning 95 yilligi munosabati bilan muhlislari tomonidan o'rnatilgan. Darvozadan kiraverishda, birinchi xonada asosan muzey to'g'risda Prezident qarorlari, tabriklari va tashakkurnomalari joylashtirilgan stent, Komiljon Otaniyozov shogirdlari tomonidan ustozga bildirilgan tilaklar, o'zining portreti, shogirdlari va oila a'zolari bilan tushulgan qadimiy fotosuratlar joylashgan Muzey hofizning o'zi yashab o'tgan uyida ochilgan. Asosiy ekspozitsiya san'atkor foydalangan tor, doira, garmonika cholg'ulari va o'zi foydalangan

⁵⁹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994yil 23 dekabrda qabul qilingan "Respublika muzeylari faoliyatini yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. Xalq so'zi, 1994yil 24 dekabr; O'zbekiston Vazirlar Mahkamasining 1996 yil 14 martda qabul qilingan " Temuriylar tarixi davlat muzeyini tashkil etish to'g'risidagi" qarori//

⁶⁰ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2010 yil 12 apreldagi "O'zbekiston Respublikasining "Muzeylar to'g'risida"gi Qonunini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan narmativ –huquqiy hujjatlarni tasdiqlash haqida" 68-son Qarori//

⁶¹ Самарина Н.Г. Формы представления результатов научно-исследовательской деятельности музеев// Научно-исследовательская работа в музее. материалы XI Всероссийской научно-практической конференции /Под науч.ред. И.Б.Хмельницкой.М. 2011.

buyumlar, suratlar, yaratgan asarlarining asl nusxalaridan iborat. Vitrinada XVIII asrga oid qadimiy kitob va qo'lyozmalar qo'yilgan. Bu qo'lyozma kitoblar hofizning bobosiga tegishli bo'lib Komiljon Otaniyozovning bobosi Ohun Niyoziy Xiva xonligi davrida Muhammad Rahimxonning kotibi bo'lib ishlagan. Ziyoli oila boshlig'i arab, fors, turk tillarida asarlar yaratgan hattot bo'lgan. Arab tilida yozilgan devonining bir nusxasi bizgacha yetib kelgan qolganlari turli sabablarga ko'ra yo'q yilingan. Bu devonning yana bir nusxasi bugungi kunda Angilyada kutubxonada saqlanadi. Stentlar orasida birinchi Prezidentimiz Islom Abdug'aniyevich Karimov tomonidan hofizning nomini abadiylashtirish va hofizni "Buyuk Hizmatlari" uchun orderi bilan taqdirlagani haqidagi 2000 yil 25 avgustdagi farmoni ham o'rin olgan. Farmonda: "Betakror istedodi va o'lmas merosi bilan o'zbek milliy madaniyati rivojiga beqiyos hissa qo'shgan, butun hayotini vatan, xalq, millat taraqqiyotiga bag'ishlagan vatandoshlarimizning hotirasini yod etib, el-yurt oldidagi unutilmas hizmatlarini inobatga olib, "O'zbekiston xalq artisti" (marhum hofiz) Komiljon Otaniyozov "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan mukofotlansin.", -deb tasdiqlangan. Medal va hujjatlari ham vitrinadan o'rin olgan. Ammo muzeyga yanada yangilik kiritish, ekspozitsiya qilish va unga katta auditoriyani jalb qilish dolzarb masala. Bu mavzuda bugungi kunda xam ko'plab ishlar amalga oshirilib o'rganilib borilmoqda. Ammo amaliyotga tadbiiq qilinishi sust. Muzeyga yangi texnologiyalarni kiritish, xususan Komiljon Otaniyozov asarlari va u haqida chop etilgan kitoblarni yangidan ko'rib chiqish, ularni elektronlashtirish, internetga joylashtirish muhim masala bo'lib bormoqda. Mavzuni nafaqat nazariy o'rganish, balki uni amaliyotga tadbiiq qilish, muzeyni yanada rivojlantirish va uni ommaga namoyish qilish lozim. Komiljon Otaniyozov uy-muzeyi asosan tor auditoriyada qiziqish uyg'otadi. Shu sababli muzeyga ko'proq tomoshabin jalb qilinishi kerak va muzey targ'ibotini kuchaytirish lozim. Komiljon Otaniyozov uy-muzeyi ekspozitsiyasidagi deyarli hamma ekspонатlar asl nusxa va ular ma'naviy qiymati bebaho hisoblanadi. Har bitta kolleksiyaga alohida to'xtalib o'tish va kolleksiyani o'rganib chiqish, muzeyga yangi texnologiyalarni jalb qilish lozim. Hofizning yotoqxonasi bo'lib o'zi foydalangan holicha saqlangan. Yotoqxonadagi ekspонатlar asosan karavat, televizor, soat, ikkita divan, portret, ayoli qizi hamda o'zining fotosurati, rang-tasvir asari, ko'zgu, sevant va xontaxta Komiljon Otaniyozov kitoblari joylashgan kitob javondan iborat. Kitoblar orasida qadimiy arab tilida yozilgan qo'lyozmalar ham bor. Hofizning ijod xonasi bo'lib bu xonadagi ekspонатlar divan, xontaxta, hofizning o'zi ishlatgan magnitafon, kitob javoni, XX asr boshlariga tegishli pianino, oila davrasida 1960-yillarda olingan fotosurat, akasining fotoportreti, devorga osilgan gilamda hofizning o'zi ishlatgan doira, tor, tanbur va qashg'ar rubobi joylashtirilgan. Stentlarda esa chet davlatlarda qo'yilgan kansert dasturlaridan olingan fotosuratlar, muhlislari va shogirdlari bilan ishlangan suratlar o'rin olgan. Keyingi xona esa ekspонатlar soni jihatdan asosiy xona bo'lib bu xonada vitrinada joylashtirilgan Komiljon Otaniyozov tori, potifon, Ozarbayjon rubobi, hofizning to'ylar uchun kiyiladigan milliy libosi, va kiyim, oyoq kiyimlari, harbiy xizmat kiyimi, cho'girma, do'ppi (tahya) si alohida vitrinada qo'yilgan. Shogirdlari bilan tushgan fotosuratlar va ularning ustozlari haqida bildirgan fikrlari ketma-ketlikda

joylashtirilgan. Bobomurod Hamdamov, Ortiq Otajonov, Otanazar Abdulniyozov, Otajon Xudoshukurov xotiralari o'rin olgan. Maqolada muzeyni reyokspozitsiya qilishda eng maqbul variantlar berilgan, hamda muzeyni yanada rivojlantirish maqsadida uni internet saytlarida targ'ibot qilish masalalariga alohida to'xtalgan. Shu masalada yangi izlanishlar olib borildi hamda yangi g'oyalar berildi. Tadqiqotda keltirilgan ma'lumotlar ilmiy asosga ega bo'lib, asosiy xulosa va tavsiyalar uy-muzeylari faoliyatini takomillashtirishda, uning samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan tadbirlarni ishlab chiqishda qo'llanilishi mumkin. Shuningdek, tadqiqot natijalaridan Komiljon Otaniyozov uy-muzeyni reyokspozitsiya qilishda, muzey sayтини tashkil qilishda, muzey yo'l ko'rsatkichini yaratishda va muzeyga mahalliy turizmni jalb qilishda foydalanish mumkin. Vitrinada kitoblar va she'riy asarlari qo'lyozmasi qo'yilgan. Keying vitrinada tanbur, XIX asrlarga tegishli radio, tasmali magnitafon, va plastinka asbobi, va devor bo'ylab joylashtirilgan stentlarda hofizning qo'shni davlatlarga qilgan gastrol safarlari, urush davrida front ortida o'z shogirdlari bilan qilgan konsert dasturlari, "Chorjo'y qo'ng'iro't" qurilishidagi ishtiroki, tartib bo'ylab fotosuratlarda izohi bilan qo'yib chiqilgan. Teatr sahnasida o'ynagan rollari asosida chizilgan rang tasvir asarlari, chet davlatlarida qilgan konsert dasturlaridan olingan va moy bo'yoqda chizilgan rang-tasvir asarlari o'rin olgan. Oxirgi xona mehmonlarni kutib olish xonasi bo'lib unda Komiljon Otaniyozov hayoti va ijodi haqida mustaqillik davrida chop etilgan kitoblar va to'plamlar joylashgan kitob javoni mavjud. Bir so'z bilan aytganda muzey eksponatlari aslicha joylashtirilgan. Muzeyga tashrif buyurgan tomoshabinlarda Komiljon Otaniyozov hayoti va ijod faoliyati to'g'risida to'laqonli tassurot uyg'ata oladi. Muzey vitrinalari va umumiy holati talabga to'laqonli javob beradi. Tashrif buyurgan tomoshabinlar iliq munosabat va buyuk hofiz hayoti haqida ma'lumot olish imkoniga ega bo'lishadi. Uy-muzeyi bilan bir tashkil etilgan Komiljon Otaniyozov nomidagi musiqa markazi ham hofiz hayoti va ijodi haqida ma'lumot beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ro'zimboyev. S Komiljon Ustoz. (avtobiografik ocherk). Urganch.-1992./ 25 b
2. Jumaniyozov R. "Komiljon Otaniyozov zamondoshlari xotirasida". Toshkent / G'ofur G'ulom -1998. 84 b.
3. Ismoyilova J X. Nishonova K, M. Muhammedova. Muzey va jamiyat.-T.: Chinor ENK, 2015 – 176 b.
4. Kuryazova.T.D. "O'zbekistonda muzey ishi tarixi". darslik/ Toshkent.-1010.